

Jussi Ojajärvi

Sananen Raymond Williamsin realismin käsitteestä

Kirjallisuuden- ja kulttuurintutkija Raymond Williams (1921–1988) määrittelee nyt suomennetussa vuoden 1958 esseessään ”Realism and the Contemporary Novel” (*Universities & Left Review* 4) realismin käsitettä tiettyä ”kokemusta” ja ”saavutusta” vasten. Nimittäin ”asiassa kenties kaikkein tärkeintä” on realistisen tradition tavoittama ”tasapaino” yhteiskunnan ja yksilöiden esittämisessä: realismi välittää kokemusta yhtäältä siitä, miten yhteiskunnallinen, sosiaalinen elämä vaikuttaa syvällisesti henkilökohtaiseen; toisaalta tämä saa painoarvonsa nimenomaan henkilöiden laadun ja itseisarvon kautta. Realistisessa kirjallisuudessa etsitään ja onnistuttaessa löydetään tätä balanssia kommunikoivia muotoja. (Williams 1958.) Täten realismi voi saada erityisen, sekä epistemologisesti että esteettisesti vetoavan tenhonsa (vrt. Jameson 1980, 198).

Williamsin (1958) mukaan realistinen traditio tarkastelee samanaikaisesti ja yhtä painokkaasti sekä yhteiskuntaa, ”joka on suurempi kuin yksikään sitä koostavista yksilöistä”, että yksilöllisiä ihmishahmoja, ”jotka kuuluessaan tuohon elämäntapaan, vaikuttaessaan siitä ja auttaessaan muotoilemaan sitä ovat tavallansa myös itsessään kiistattomia päämääriä”. Kumpikaan taho ei ole etualalla suhteessa toiseen, vaan keskeistä on ilmentää yhteiskuntaa ja subjektia (”persoonaa”) yhdistävä dynaaminen (tai dialektinen) prosessi itsessään – että olosuhteet ja ihmishenkilöt määrittävät jatkuvasti toinen toisiaan.

Kun tämä realistisen otteen tasapaino särkyy, nähdään Williamsin jäsenyyksen mukaan realistisen romaanin jakautuneita, osittaisia muotoja. Avautuu huolestuttava kuilu sosiaaliromaanin (*social novel*) ja henkilökeskeisen persoonaromaanin (*personal novel*) välille, ja kun kuilua ei onnistuta ylittämään, nämä jakaantuneet muodot tuntuvat jakaantuvan edelleen muodoiksi, joissa sillan puute entisestään kärjistyy.

Sosiaaliroomaani sisältää hengeltään dokumentoivia, sosiaalisen elämän lohkoihin keskittyviä yhteisö- ja työskentelykuvauksia ja toisaalta yhteiskunnan peruskaavan mallintamiseen keskittyviä romaaneja. Erityisen havainnollistavana, tarkempaan esimerkinä yhteiskuntakaava-romaanista Williamsilla on dystooppinen ”tulevaisuustarina”.

Vastaavan alajaon Williams näkee – kenties epäilyttävänkin symmetrisesti – persoonaromaanin puolella: persoonakuvailu; ”persoonakaavaa” mallintavat romaanit. Persoonakuvailussa yhteiskunnan kehys on ”näennäisesti mukana” mutta esiintyy käytännössä lähinnä henkilön tai yksilöryhmän persoonallisuutta korostavana taustakankaana. Suuntaudutaan valikoituihin henkilösuhteisiin ja heijastetaan yksityisiä tai

pienen piirin tuntemuksia ja persoonallisia tuntomerkkejä yhteiskunnalliseen ympäristöön niin, että se itsenään alkaa peittyä näkyvistä ja muuttua henkilöhahmojen piirteiden laajennukseksi tai taustakuvitukseksi. Persoonakaavaa mallintavassa romaanissa taas ajalle ominaisesta henkilötason kokemuksesta ”eristetään tietty säännönmukaisuus ja henkilöt luodaan sen pohjalta”. Tällöin voidaan saavuttaa realistista tasapainoa uudessa muodossa, mutta useammin Williams katsoo persoonakaavaa mallintavan romaanin jäävän laimeammaksi saavutukseksi, johon on ”eristetty yksi näkemisen tapa, jonka mukaiseksi maailma on sovitettu”. Tämä piirre kärjistyy hänen mukaansa sellaisissa henkilön erityisyyteen vetoavissa romaaneissa, jotka ottavat yhden persoonan tunteet ja tarpeet kiistattomina ja luovat toiset niiden ehdoin – näiden teosten maailmassa tavallaan siis vain yksi subjekti on arvokas, muut ovat lopulta sen esittämislle alistaisia.

Tasapainoisen kohostamisen (etualaistamisen) painotuksessaan Williamsin realismikäsitys mukailee ääneenlausumattomasti Georg Lukácsin (2001; 2005) kantaa siitä, että realismissa kompleksista sosiaalista kokonaisuutta (Lukácsin ’totaliteetti’) pyritään tarkastelemaan henkilöiden persoonallisen olemuksen kautta. Samalla se kuitenkin näyttäisi yhtyvän Bertolt Brechtin (1974) Lukács-kritiikkiin avatessaan tilaa realistisen otteen saaman muodon historialliselle vaihtelevuudelle (vrt. Williams 1961). Toisin sanoen Williams näyttää yhdistävän Lukácsin ja tämän saksalaisten kiistakumppaneiden perustavia ajatuksia realismista (Herman 1996, 146). Tosin Williams (2013, loc. 5139) itse totesi eräässä myöhemmässä yhteydessä Lukácsista puhuessaan, että se, mikä näyttää ”mielten kohtaamiselta”, voi olla lähinnä tiettyjen ideoiden risteymistä oletetussa yhteisessä viitekehysessä. Williamsin realismin käsite ei olekaan suoraa keskieuropalaisyemmässä kehityksessä syntyneen marxilaisen realismikäsitteen toistoa, vaan sitä sävyttää yhteys englantilaiseen kirjallisuuteen ja ”kokemuksen” korostuksessa on peruja myös englantilaisesta empirismistä.

Lisäksi on todettava, että realistisesti balansoidun todellisuuskuvan tähdellisyys ei varsinaisesti ole Williamsin eikä edes Lukácsin keksintöä, vaan seikka kuuluu historialliseen materialismiin sen alusta asti. ”Ihmiset tekevät historiansa itse mutta eivät mieltensä mukaisista palasista, eivät itse valitsemisensa vaan käsillä olevissa, heille annetuissa, perintönä kulkeutuneissa oloissa”, kirjoitti Karl Marx (1978, 148; tämä suomennos Kantokorpi 2011). Williamsin realismi on ”työllä ja kielellä” tekemistä, ”ihmisen itseluovuutta”, joka itse asiassa mukailee historiallisen materialismin kuvaa inhimillisestä toiminnasta (vrt. Williams 1965, 314–315; 1988, 228). Hänen realismin käsitteensä on Marxin ihmiskuvan ytimeen osuvaa taideteoretisointia. Samalla realismista tulee tavallaan vallankumouksellinen moderni projekti, sillä se kamppailee saavuttaakseen, säilyttääkseen ja tehdäkseen todeksi vieraantumaton tapaansa kokea todellisuus.

Suhteessa Williamsin omaan ajatteluun on mielenkiintoista, että realismin käsite tuntuu – vaikka tätä ei ole Williams-tutkimuksessa juuri huomattu – olevan vasta-

vuoroisessa yhteydessä hänen 1950-luvun alusta asti kehrittelemäänsä tuntemusrakenteen käsitteeseen (*structure of feeling*, Mikko Lehtosen Williams-suomennoksessa ”kokeamisen struktuuri”). Williamsilla realismi ei ole periodi- tai tyylikäsite, vaan tietynlaista historiallista tuntemusrakennetta tallentavaa tai vahvistavaa taidetta.

Miksi sitten miettii Williamsin realismin käsitettä 2000-luvun alun Suomessa? Ensinnäkin käsite on teoreettisesti hyvin mielenkiintoinen risteyskohta ja voi auttaa selvittämään käsitteen ydintä marxilaise(hko)lta kannalta. Toisekseen Williams ei jähmetä realistista projektia mihinkään tiettyyn yksittäiseen muotoon, vaan hän pikemminkin purkaa sellaista formalistista ajattelua, jossa realismi eristetään periodiksi tai tyyliksi – eli jossa realismin todellisuussuhteen historiallisuus itse asiassa osin katkaistaan. Realismi ei ole formalistisesti määriteltävissä oleva yksittäinen tekniikka tai muoto, jonka ”realistinen” kirjailija voisi ajastaan riippumatta ”valita” (Williams 2002).

Kolmanneksi, Williamsin kuvailemia realistisen tradition ongelmallistumisia olisi mielenkiintoista verrata suomalaisen kontekstiin. Tuntumani olisi, että meillä kuvatunlaisen realistisen otteen hajoamiskehitys sai, sodanjälkeisestä modernismista huolimatta, laajemmat mittasuhteet vasta hieman myöhemmin (ks. Ojajärvi 2012, 154). Ajattelen myös, että realistisen otteen ja tuntemusrakenteen yhteiskunnalliset taustaedellytykset ovat olleet suurimmassa murroksessa vasta laajan hyvinvointivaltion loppuvaiheissa 1980-luvulta alkaen tai sen murtuessa uusliberalistisen käänteeseen myötä – samalla kun monet niistä kirjailijoista, jotka ovat kasvaneet laajan hyvinvointivaltion vaikutuspiirissä ja ainakin jäänteenomaisesti kantavat muassaan sille ominaista tuntemusrakennetta, ovat vielä kyenneet reagoimaan kriittisesti uusliberalistiseen käänteeseen ja samalla uudistaneet realistista traditiota (vrt. Ojajärvi 2013).

Neljänneksi, Williamsin käsityksen mukainen realismi voi toimia vastalääkkeenä todellisuuden kapitalistiselle osittumiselle ja esineistymiselle, mikä viimeistään voi tehdä käsityksestä ajankohtaisen pohdittaessa sitä, millaista otetta todellisuuteen kirjallisuus 2000-luvun Suomessa tallentaa ja tuottaa.

”Realismi ja nykyromaani” julkaistiin alkujaan vuonna 1958 *Universities and Left Review* -lehdessä (*New Left Review'n* edeltäjiä). Toinen versio ilmestyi noin kolmannelta pidempänä *Partisan Review'ssä* 2/1959. Vuoden 1961 *The Long Revolution* -monografian luku ”Realism and the Contemporary Novel” on liki sama kuin vuoden 1959 versio, mutta vielä hieman pidennetty. Jälkimmäiset versiot Williams (1959, 213; 1965, 228) päättää vetoomukseen: ”Mikä tahansa yritys saavuttaa balanssi nyt on monimutkainen ja vaikea, mutta yritys on välttämätön, uusi realismi on välttämätön, mikäli haluamme säilyä luovina.” Luovuudella hän ei viittaa ensisijaisesti taiteilijoiden luovuuteen vaan marxilaisittain kaikkien ihmisten luovuuteen, inhimillisen itseluomisen kykyyn (ks. Williams 1988, 228). Ihmisten olisi, tavallaan, voitava olla realisteja. Sana, näyttämö- ja filmitaiteen realistien tehtävä on sen vuoksi saada tallennettua ja kommunikoitua

– nykysanalla sanoen kohostettua – yhä uudestaan ja uudestaan kokemus siitä, että todellisuuden muoto rakentuu historiallisesti määrittynyiden itseisarvoisten ihmisten kesken heidän toimestaan. Realistien täytyy välittää tämä vieraantumattomuuden kokemus saavutuksissaan samalla, kun he osoittavat historiallista reifikaation todellisuuteen – siihen, missä ja miten ihminen tuottaa myös sellaisia todellisuuden muotoja, jotka peittävät alleen, vääristävät tai pirstovat realistista tuntoa elämän kokonaisuudesta. Näin realistisessa muodon ja sisällön dialektiikassa tavoitellaan realistiseksi kohostuneen tuntemusrakenteen ja ihmisen yhteiskunnallisen itseymmärryksen kulttuurista.

Pidemmässä, artikkelimittaisessa saatekommentarissani ”Raymond Williamsin realismikäsitteen paikka” valotan näitä asioita laajemmin. Tarkemmin sanoen käsitelen Williamsin (1958; 1959; 1965; 2002) eri määrittelyjä realismista, vertailen nyt käännetyn esseen versioita ja suhteutan käsitettä sekä Williamsin muuhun ajatteluun että marxilaiseen traditioon yleensä. Lisäksi perustelen *structure of feeling* -käsitteelle ehdottamaani uutta käännoä (tuntemusrakenne) ja väitettäni siitä, että realistisen kuvauksen kohostama balanssi on Williamsilla tietynlainen tuntemusrakenne. Tuo pitkä kirjoitukseni löytyy tätä julkaistaessa academia.edu-palvelusta (<https://oulu.academia.edu/JussiOjajärvi>), myöhemmin kenties jonakin versiona jostain muualta.

Lähteet

- Brecht, Bertolt 1974 (1967). Against Georg Lukács. Transl. by Stuart Hood. *New Left Review* 84 (March–April), 39–53.
- Herman, Luc 1996. *Concepts of Realism*. Columbia: Camden House.
- Jameson, Fredric 1980 (1977). Reflections in Conclusion. Bloch, Ernst, Georg Lukács, Bertolt Brecht, Walter Benjamin & Theodor Adorno. *Aesthetics and Politics*. Afterword by Fredric Jameson. Translation Ed. Ronald Taylor. London: Verso, 196–213.
- Kantokorpi, Otso 2011. Kritiikkeihin asiaa ja tanakasti. *Kansan Uutiset Verkko-lehti* 2.1.2011. <http://www.kansanuutiset.fi/mielipiteet/horisontti/2429629/kritiikkeihin-asiaa-ja-tanakasti> (17.12.2014).
- Lukács, György 2001 (1938). Realism in the Balance. Vincent B. Leitch (ed.), *The Norton Anthology of Theory and Criticism*. New York and London: Norton, 1033–1057.
- Lukács, Georg 2005 (1950). Marxist Aesthetics and Literary Realism. Transl. by Edith Bone. Michael J. Hoffman & Patrick Murphy (ed.), *Essentials of the Theory of Fiction*. Third edition. Durham: Duke University Press, 101–112.
- Marx, Karl 1978 (1852). *Louis Bonabarten brumairekuun kahdeksastoista*. Karl Marx & Friedrich Engels, *Valitut teokset. 3. osa*. Useita suomentajia. Moskova: Edistys, 148–259.

- Ojajärvi, Jussi 2012. Capitalism in the Family. Realistic Involvement after the Neoliberal Turn. Leena Kirstinä (ed.), *Nodes of Contemporary Finnish Literature. Studia Fennica Litteraria. Volume 6*. Helsinki: SKS, 152–174.
- Ojajärvi, Jussi 2013. Realismin keksimisen velvoite, 2005. Lamanjälkeisen kapitalismin kokemus tematiikan ja muodon ongelmana Hannu Raittilan *Pamisoksen purkauksessa*. Hanna Meretoja & Aino Mäkikalli (toim.), *Romaanin historian ja teorian kytkentöjä*. SKS: Helsinki, 280–313.
- Williams, Raymond 1958. Realism and the Contemporary Novel. *Universities & Left Review* 4 (Summer), 22–25. http://www.amielandmelburn.org.uk/collections/ulr/04_realism.pdf (15.12.2014).
- Williams, Raymond 1959. Realism and the Contemporary Novel. *Partisan Review* 26(2), 200–213. <http://hgar-pub1.bu.edu/web/partisan-review/search-collection/detail/326031> (17.12.2014).
- Williams, Raymond 1961. The Achievement of Brecht. *Critical Quarterly* 3(2), 153–162.
- Williams, Raymond 1965 (1961). *The Long Revolution*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Williams, Raymond 1988. *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus*. (Marxism and Literature, 1977.) Suom. Mikko Lehtonen. Tampere: Vastapaino.
- Williams, Raymond 2002 (1977). A Lecture on Realism. *After All* (5). <http://www.afterall.org/journal/issue.5/lecture.realism> (17.12.2014).
- Williams, Raymond 2013 (1989). *What I Came to Say*. Ed. by Neil Belton, Francis Mulhern and Jenny Taylor. London: Hutchinson Radius.